

Operasanger og meget andet

Erindringer af Erik Harbo

Den følgende beretning er et tilbageblik på mit liv. Min tvillingebror Knud og jeg er født 12. maj 1937 i landsbyen Føvling, kendt for sin store kirke med den røde lue, beliggende i Sydjylland lidt nord for Kongeåen mellem Vejen og Ribe. Vi oplevede en herlig og rolig barndom på landet, – ja selv Anden Verdenskrig sneg sig kun langsomt ind på os med indkvarterede sølle, unge og gamle tyske soldater fra oktober 1944. For os drenge var det selvfølgelig utrolig interessant. Vores fars embedsbolig, han var første-lærer, blev ikke okkuperet, men på loftet i et af vore værelser boede en dansk kvinde, der

De treårige tvillinger Knud og Erik foran fars bil. Far var ivrig fotoamatør. Privateje.

fungerede som tolk, så vi fik at vide, at vi skulle vare vores mund. Vi drenge holdt til sammen med vores store søster i den anden ende af loftet. Det store loft og kamrene, hvor vi sov fra vort 6. til vort 16. år, var på en gang soveværelse, men også lege- og læseværelse, når der var noget, man ikke ville dele med de voksne.

Mit barndomshjem

For mig var det helt fra 10-årsalderen musikken, der var det vigtigste. Så jeg spillede klaver på det opretstående i havestuen og begyndte at synge, især da stemmen havde været i overgang, og det viste sig, at jeg ligesom min far og to af mine brødre var indehaver af en effektiv tenor. Jeg håber ikke, det var til for megen gene for resten af familien. Den var pludselig minimeret, da vores fire ældre søskende var rejst hjemmefra efter deres 14. eller 16. år, som man brugte det dengang.

Den gamle skole fra 1864 var ikke en alt for behagelig bolig, men det talte man ikke om, for vi kendte ikke andet. Boligen blev opvarmet af et centralvarmeanlæg, der var tilsluttet det gamle komfur i køkkenet. Jeg var tolv år, inden vi fik indlagt vand og WC. Koldt var det, og under krigen kneb det meget med brændet, som min far efter bedste evne prøvede at skaffe til huse samtidig

Føvling skole og kirke. Vi har ofte oplevet, at der er blevet taget luftfotos, f.eks. af gårdene. Knud og jeg er tilfældigvis med på billedet.

Privateje.

med, at han skulle skaffe tørv til de fire skolelokaler og sløjdsalen. Min far sad ofte om aftenen i sit kontor med et stort tæppe omkring benene for at holde varmen. Vi andre gik i uldent tøj, og familiens gode veninde Manon Madsen, der var strikkeko-
ne for hele sognet, strikkede de varme vintertrøjer til os. Vi holdt alle sammen meget af Manon, der ligesom mine forældre blev meget gammel. Hun boede nede ad Åttevejen i et lille hus, som hun havde overtaget efter sin mor og far. Han var indtil 1920 ansat ved gendarmeriet, der passede grænsen mod Sønderjylland, og selv om han var

fra Falster, blev han boende i sognet ligesom en del andre gendarmere. Manon havde en række år en fransk vask- og strygeforretning.

Min bror og jeg havde de herligste lege-kammerater på gårdene i og omkring landsbyen, og nogle af dem holdt vi forbindelse med ganske længe, f.eks. til guldkonfirmationen i 2001. Vi kendte mange af sognets beboere, for når min far og mor blev inviteret ud til festligheder, blev vi to yngste ofte inviteret med. Festlighederne foregik især i forsamlingshuset, som blev flyttet, da jeg var 10 år, og nyopført ved siden af Afholdshjemmet, der havde afløst den gamle kro.

Alle byens borgere deltog i dette byggeri. Vi drenge blev sat til at hugge mørtlen af murstenene, der skulle genbruges.

Ved skolens julefest i forsamlingshuset var det min fars opgave at lede sangen omkring juletræet, læse en historie (den skulle gerne være underholdende) og bagefter lede de store børns sanglege med *Kong Gustavs skål*, der kom oven på *Bro, bro brille*, *Jeg gik mig over sø og land* og andre børnesanglege for de små. Musikken blev spillet af Laurits Steffensen og hans far fra Åbølling på fløjte og violin. Laurits Steffensen havde overtaget sine forældres husmandssted, men virkede som musiker på fløjte og violin. Han spillede også horn af en slags sammen med en musiker Paulsen fra Gørding, så de kunne spille til morgensang ved sølvbryllupper og underholdnings- og danse-musik om aftenen ved festen. Laurits var dygtig, så når jeg senere var hjemme på ferie fra seminariet, havde jeg nogle Händelsonater med og kunne så invitere Laurits

til lidt sammenspil. Han tog det hele fra bladet, som man siger i musikerkredse, så jeg tror egentlig, at han kunne have drevet det vidt, hvis han havde villet.

Selv gik jeg til spil hos fru Anna Hansen i Holsted by. Hun var et unikum, der blev ved med at spille i byens fine, lille orkester næsten til sin død. Mod os drenge var hun utrolig flink, men også krævende. Hun var en stor hundeven og havde en dejlig cockerspaniel. Hendes mand, den korpulente hr. Hansen, var egnens politibetjent, og han klarede det hele fra den gule bungalow, der lå i udkanten af byen. Engang kom jeg lidt galt af sted: Jeg sad og spillede, men i en pause hørte jeg en temmelig kraftig snorken, så jeg spurgte: "Er det hunden (jeg har glemte dens navn), der snorker?" – "Næh," sagde fru Hansen. "Det er min mand!"

Jeg husker endnu som et lille under fra min skoletid, hvordan en melodi efter indlæringen på realskolen satte sig fast og en hel eftermiddag kørte rundt i mit hoved,

Kammerater indbudt til vores fødselsdag. Vi er nok 10 år gamle. Privateje.

hvad enten jeg lå på den gamle chaiselong i spisestuen eller gik rundt i haven. Den ville ikke ud af hovedet: “Se dig ud en sommerdag”, en vidunderlig kombination af tekst og musik af de to bondedrenge Jeppe Aakjær og Carl Nielsen.

En anden krigserindring trænger sig på. Blandt de tyske soldater, der var indkvarteret i vinteren 1944-1945, var en musiker – som, det senere skulle vise sig, kom fra Radioorkesteret i Berlin. Han hørte min far spille violin med skolebørnene og spurgte, om han ikke måtte låne violinen. Selv om man i en lille landsby skulle være forsigtig med at omgå værnemagten, syntes min far ikke, at der kunne være noget ondt i dette. En aften bankede det på døren, og udenfor

Ved klaveret i den gamle skole. Jeg har ikke tal på, hvor mange timer jeg har brugt ved klaveret i havestuen. Privateje.

stod Baarder, som jeg tror, han hed, og en løjtnant eller officer. De spurgte uendelig høfligt, om de ikke måtte få lov at låne klaveret et stykke tid, for så ville de spille sammen. Jeg ser endnu min familie samlet siddende og høre på disse fantastiske musikere i en lille sydjysk landsby i degneboligen, hvor de boltrede sig ved klaver og med violin, fjernet fra deres hjemland og fra den musik, som var deres et og alt, i den krig, der med al sin ondskab havde gjort hele verden ondt. Jeg tror, at denne oplevelse kom til at betyde meget for mig og min karriere langt ud i fremtiden, som jeg endnu ikke anede noget om. Vi talte ikke højt om det, for ... Hvor ville jeg gerne have mødt denne violinist igen – Mine to søstre, der spillede klaver, var selvfølgelig også optaget af denne koncert. Jeg fortryder, at jeg ikke fik talt om dette med mine forældre. Men det var åbenbart tys – tys ...

Mine forældre og resten af familien holdt alle meget af sang, og min mor kunne et utal af sange udenad fra sin ungdomstid, hvor hun havde besøgt mange højskoler, enten som elev eller som ung pige. Især følte hun sig knyttet til Ryslinge, Ollerup og Liselund, det sidste sted med pastor Dahl i spidsen. Hun bevarede venskabet med en af sine kammerater fra Liselund næsten til sin død. Hun havde otte søskende, og på et vist tidspunkt fik min kusine Else Marie Holm indsamlet alle eksisterende breve med hjælp fra os, og vi fik dem udgivet. Især to af søstrene, min mor og Else Maries mor, Martha, der var læreruddannet og boede på Als en stor del af sit liv, havde bevaret mange breve.

Fra mit barndomshjem lå som nævnt hele arven af danske sange sødt indsunget gen-

*Cecilie og Søren Harbos sølvbryllup i 1951. Vi seks søskende er fra venstre: Knud, Ellen, Jørgen, Marie, Jens Peter og Erik.
Privateje.*

nem årene ikke mindst af min mor og af min far, der var førstelærer og kirkesanger. Han havde en velbevaret tenorstemme, der aldrig blev brugt til solosang, men i stedet i sognets tjeneste ved utallige lejligheder som forsanger. Alle mine søskende havde den samme interesse for musik og sang, og to af mine brødre, Jørgen og Jens Peter var glimrende amatørsangere, der ofte optrådte og også indspillede hver deres cd. Mine søstre spillede klaver og var livet igennem organiseret i de sogne, hvor de boede.

Under uddannelse

Min bror og jeg tog realeksamen og var landmænd et par år for at tjene penge. Jeg

tog lærereksamen 1960 fra Haderslev, mens min bror kom i tømrerlære i Vendsyssel og fortsatte med at studere til ingeniør.

Haderslev Seminarium var kendt for sin musikundervisning og også for sine gode lærere i bl.a. dansk. Min stemme var godt udviklet allerede fra 17 års alderen, og jeg gjorde god brug af den i studietiden, som jeg sluttede med lærereksamen, også i musik med klaver og orgel. Jeg fik fra 4. klasse lidt privat undervisning i sang. Selvom musikken var vigtig, var danskspecialet samt liniefagsdansk af stor betydning, og det blev de mange hundrede læste bøger af især danske digtere og forfattere, der prægede studiet. Vi var 30 i klassen, og alle holdt sammen de fire år studiet varede. I forvejen var vi godt sammentømrede fra præparandklassen, hvorfra de fleste blev optaget. Vi har holdt sammen lige til nu og mødes hvert år til en festlighed. Nogle er selvfølgelig faldet fra, det kan ikke være anderledes.

Efter at have boet to år centralt i byen i Lille Slagtergade hos en elskelig forslidt ældre dame fru Lind, var jeg så heldig at få et dejligt værelse ude langs fjorden i det næsten åbne land.

I 2. klasse 1958 mødte jeg Bente Wolffsen, som blev min kone i 1961. Hun spillede dejligt klaver og var også meget optaget af musik og dansk, så vi havde meget tilfælles og begyndte snart at musicere sammen, som vi stadig gør.

Hvad vi især kunne nyde i Haderslev, var det levende musikliv, og selv om det ikke var velset, overværede vi mange forestillinger, når Flensborg-operaen kom på besøg i Bürgerverein. Her oplevede vi *Trylleflojten*,

*Sammen med min forlovede Bente Wolffsen foran Føvling Kirke.
Privateje.*

Den solgte brud og mange andre operaer. En sjælden gang var der besøg i teatersalen på Hotel Harmonien af Det Kongelige Teater, blandt andet med Cimarosas opera *Det hemmelige ægteskab*. Lidet anede jeg, at jeg få år efter skulle stå på den kongelige scene i København og opleve 35 år på Det Kongelige Teater.

Også kendte kunstnere som Victor Schiøler og andre solister gæstede musikforeningen, der havde hjemme i seminariets festsal med det prægtige maleri af Niels Lergaard. Her belærte samme Victor Schiøler mig og de andre elever ved en privat sammenkomst efter koncerten om, at hvis man

Københavnerdrengen Paul Andersen på sommerbesøg i 1956.

Privateje.

skulle øve sig, så var 1000 ganges repetition af en bestemt passage ikke unormalt.

Kommende operasanger

Jeg begyndte så at gå professionelt til sangundervisning i 1960 hos operasanger Sigfred Møller i Odense. Han havde opholdt sig som sanger i Tyskland i mange år, men var vendt tilbage til Danmark. Mens jeg i 1960-1961 var indkaldt til Civilforsvaret i Haderslev, tog jeg hver 14. dag til Fyn. Møller var ikke ueffen. Jeg nåede at komme igennem meget operamusik i de par år, jeg gik her. En anden af hans elever var Jørgen Klint, min senere gode kollega på Det Kgl. Teater.

Ved Civilforsvaret var der brug for enhver, der havde et næb at pippe med, og som kunne underholde en forsamling ved de mange arrangementer rundt om i de sønderjyske soldaterhjemforeninger eller på kasernen. Jeg var med, og ved klaveret sad min kæreste Bente. I marts måned 1961 sang jeg i København i Odd-Fellow Palæets store sal, hvor KFUMs soldatermission holdt årsfest. Det var vist en stor ære at blive udvalgt til det job. Her sang jeg Carl Nielsen og Ludvig Holsteins dejlige *I solen går jeg bag min plov* og en række populære operettenumre. Bagefter hilste jeg på palæets direktør Ingvar Blicher-Hansen og fik en meget stor kompliment for min sang, og da jeg opdagede, hvem han var, blev jeg endnu mere opsat på at synge. Jeg blev akkompagneret af en ungdomskammerat, der kom som feriedreng i vort hjem. Paul Andersen spillede klaver, fra han var ganske lille, og det var herligt at have ham på besøg, og da han så også begyndte at synge, havde vi en fælles interesse, når han mødte op et par dage, og jeg var hjemme på ferie fra seminariet. Det var ham, der skubbede på, for at jeg skulle gøre drømmen om at blive sanger til noget. Det gjorde en anden nu afdød ven Immanuel Steen også. Han har levet det meste af sit liv i Sverige, og vi var indkaldt sammen og tilbragte megen fritid sammen gennem årene. Han provokerede mig direkte, og når vi havde været ude at underholde soldatervennerne, blev han ved med at sige: "Gør noget ved det." "Det bliver nok aldrig til noget." – og videre i den dur. Det er godt med nogen, der skubber på. Selv drev han det vidt inden for sociologien.

Engagement på Det Kongelige Teater

Man talte ellers ikke højt om, at man ville være operasanger, når man kom fra landet. Det var sin sag at sige, at man ville opgive et godt embede for en sangertilværelse, men også det blev klaret af. Der gik dog lige et par år, hvor jeg sammen med lærerjob på Sjælland gik til sangundervisning i Odense og dernæst et år i København. Det førte til optagelse på Operaakademiet og Det Kgl.

Ved repremieren på *Maskarade* i 1975 sang jeg Leonard.

Tegning af Sv. Erik Werner.

*I Monteverdis opera Odysseus' Hjemkomst i 1969 sang jeg den gamle hyrde Eumaios.
Fra program ved Erik Harbos 25 års jubilæum.*

danske Musikkonservatorium januar 1964. Dernæst debut december 1966 på Det Kongelige Teaters Gamle Scene med en mindre rolle i Strauss' opera *Salome*. Jeg fik en solistkontrakt i 1967 på Det Kgl. Teater samtidig med optagelse i operakoret og fra 1970 den eftertragtede operasoliststilling. I de følgende år fik jeg ved siden af tjenesten på Det Kgl. Teater mange koncerter overalt i Danmark med bl.a. de danske landsdelsorkestre, Tivolis Koncertsalsorkestre og Danmarks Radios Symfoniorkestre.

Noderne havde jeg allerede haft i mange år: Sange af Carl Nielsen, Schubert, Brahms og Schumann, og mange operapartiturer

var blevet indkøbt i Hartmanns nodehandel i Haderslev. Som eksempel på en alt for spredt aktivitet havde jeg i studietiden desuden spillet klarinet, harmonika og lidt guitar og spillede ledsagemusik til amatørteater.

Da jeg kom på Operaakademiet, var det vel min tanke, at jeg skulle synge alle de roller, som jeg havde sunget på, fra jeg som 23-årig så småt tog fat på sangen. Min første operanode var *Freischütz* eller *Jægerbruden* af Weber. Det varede heller ikke længe, inden jeg kunne det mest af partiet og i hvert fald arien *Durch die Wälder, durch die Auen*.

Efter debuten i operaen *Salome* kom min eksamen. Derefter blev jeg lige som alle andre kaldt til en samtale med vores leder kapelmester John Frandsen. Han havde nu hørt mig i en række store roller i bl.a. *Carmen* og *Maskarade*, men også i nogle karakterroller. Han sagde: "Harbo, jeg tror, De skal kaste Dem over studiet af en række karakterroller, der har De Deres chance." Han fik ikke helt uret, så allerede det første år blev det til karakterroller i *Boris Godunov* og *Albert Herring*.

Så kom alle de dejlige roller med Leonard i *Maskarade* som en af de vigtigste. Jeg sang den mere end 50 gange sammen med Ib Hansen som Jeronimus og Gurli Plesner, Bonna Søndberg og Margrethe Danielsen som Magdelone. Det var en dejlig repremiere i 1975. Man glemmer ikke de forrygende fremkaldelser, når folk klappede som ellevilde, og Ib Hansen førte an. Vi stod på en lang række og løb så frem mod publikum. Det blev også den forestilling, hvor jeg i 1992 kunne fejre mit 25 års jubilæum på teatret. Nu er denne geniale opsætning øde-

Porgy og Bess havde premiere på teatret i 1971. Jeg sang Sporting Life.

Fra program ved Erik Harbos 25 års jubilæum.

lagt. De fantastiske dekorationer og den vidunderlige overgang fra 2. til 3. akt, hvor man begynder midt i dansen, er der ikke mere. En sådan opsætning er ikke agtet af nutidens instruktører.

Da jeg debuterede i 1966, var det endnu forbudt med fremkaldelser, når der ikke var tale om en premiere. Genoptagelser og debutanter var ikke nok til, at tæppet skulle op en ekstra gang.

Jeg husker Willy Hartmanns debut i 1964 sammen med Lone Koppel i *La Bohème*. Alle klappede af begejstring med kong Frederik

i spidsen, men det hjalp ikke. Pludselig sænkede jerntæppet sig, og kongen sprang op og gik direkte ud af kongelogen. Jeg har med *Figaros Bryllup* og med *Maskarade* deltaget i mange fejringer i Kongehuset. Det var altid noget specielt, når vi stillede op fra alle kunstarter med en enkelt akt hver for at glæde Dronning Margrethe og Prins Henrik og alle deres gæster. Nu er denne tradition næsten glemt, og det er længe siden, der har været en sådan fejring.

Inden jeg sang Leonard, havde jeg allerede sunget mange store karakterroller. Den 80-årige hyrde Eumaios i *Odyseus' Hjemkomst* af Monteverdi i en pragtopsætning og sunget på dansk, så publikum forstod handlingen. Jeg var godt maskeret og mindes, at jeg mødte gamle Einar Nørby, som jeg havde sunget sammen med i en anden forestilling. Han stoppede mig og sagde: "Hvem er De?" Det måtte jeg så sige, og så kendte han mig selvfølgelig.

Næste store rolle af den slags blev Kaptajnen i Alban Bergs *Wozzeck* med min yndlingsinstruktør Sam Besekow. Sam var meget omdiskuteret, men elskede at instruere opera, og jeg var så heldig at komme med i flere af hans opsætninger. Det var første gang *Wozzeck* skulle gå, og der var megen modstand mod dette værk. Hvad enten publikum kunne lide det eller ej, så blev det 15 år efter en endnu større succes under den tyske instruktør Neugebauers ledelse. En aldeles fremragende opsætning, som af min gode ven Jens Louis Petersen blev betegnet som noget af det bedste, han i 20 år havde set på teatret. Jeg er tit blevet spurgt om, hvordan man gennemarbejder en sådan rolle. En sindssyg person i en kap-

tajnsuniform, der er bange for tiden, der løber fra ham. "Langsam Wozzeck, langsam" er hans faste omkvæd, hvor det for Wozzeck er lige omvendt, han skal hele tiden arbejde for de andre og har ikke tid til at sige "langsam". Jeg er stadig den eneste dansker, der har sunget kaptajnen i Wozzeck, og det er meget sjovt at tænke på nu bagefter, hvor jeg også har gæstesunget i denne rolle. Jeg er så heldig at have sunget rollen både på tysk og på dansk. Derved når man helt ind til kernen i værket. Vi sang den først på dansk, men siden på tysk på teatret.

Hvordan synger man disse moderne værker? I den klassiske og romantiske musik serveres tonerne for os i et forspil, men i *Wozzeck* og lignende skal man bryde ud i toner på de mærkeligste steder, og det skal lyde helt naturligt for publikum. Nogle har absolut gehør, det er de færreste, men man lærer sig selv at lytte til orkesterets instrumenter, og så hugger man tonen, man hørte for et par takter siden, og så går det. Musik er også sådan, at man synger det ind i kroppen.

Jeg kan stadig, når jeg husker tilbage på Herodes i *Salome* og Kaptajnen i *Wozzeck*, begynde på de helt rigtige toner. Da vi nogle år efter skulle opføre *Djævlene fra London*, havde Christian Sørensen og jeg et par meget vanskelige roller som byens læge og apoteker, der blev sat til at pine Edith Guillaume i hovedrollen som Jeanne og Aage Haugland i den anden hovedrolle. Vores repetitør Peter Petersen mente efter premieren, at Christian og jeg havde en træffe-procent på 85. Det mente han absolut ikke, at nogle af de andre havde. Det gode ved dette er, at publikum ikke kan høre det.

Det var også en stor glæde at være med i

Porgy og Bess, hvor jeg havde den herlige rolle som Sporting Life. Det blev til mange forestillinger. Nu må den pludselig kun syn- ges af farvede, det kalder jeg ikke for inte- gration, og den slags forbud er ikke nogen fordel for operaens verden.

Hvis man har en speciel stemme, som jeg havde, var der mulighed for at gæstesynge i udlandet, for der er der ikke mange karak- tertenorer i verden, især ikke nogen, der har stål i stemmen. Det fik jeg lært hos docent Anne Marie Mortensen. Hun var et sjældent menneske, som jeg fulgte også på hendes gamle dage. Konservatorieeleverne kaldte hende respektløst Kilometermorten, fordi hun var så høj. Da hun døde, blev der oprettet et stort legat på konservatoriet af hendes formue. Jeg opnåede at komme fem måneder til Tysklands daværende hoved- stad Bonn, hvor jeg sang hovedrollen i en moderne opera. Nogle år efter gjaldt det Kiel. Da kunne jeg samtidig passe mine rol- ler på Det Kongelige Teater. Det har nemlig altid været et stort problem at få fri fra tea- tret. Min generation var bundet på hænder og fødder og havde vagt år ud og år ind hver dag til kl. 19:30, hvis der nu skulle blive rød plakat (programændring).

Alligevel var Det Kgl. Teater i min tid et dejligt sted at være, selvom der altid skulle spares, ikke mindst på repertoiret. Dengang kendte alle hinanden, skuespillere, opera- sangere, balletdansere og kor og orkester, og vi medvirkede i hinandens genrer.

I mine mange år som tillidsmand også for skuespillerne lærte jeg mine kolleger godt at kende. Her gjaldt det dog, at man måtte lære at holde kæft, hvis man skulle hjælpe sine kolleger i penible sager, og dem

Det officielle teaterfoto taget af vores elskede teaterfotograf Rigmor Mydtskov.

var der ofte nok af. Men at have været kollega med Bonna Søndberg, Lone Koppel, Ib Hansen, Gurli Plesner ... det er meget godt at tænke tilbage på. Jeg har også oplevet Poul Reumert, Clara Pontoppidan, Ebbe Rode, Bodil Kjer og Henning Moritzen for blot at nævne nogle få.

Engang Reumert skulle hyldes, og jeg gik på Operaakademiet, skulle vi selvfølgelig give ham blomster. Da jeg var den eneste, der havde bil, blev jeg pålagt at køre ud i Lundsgade og aflevere dem. Jeg kommer ind i stuen, Reumert ser op og spørger: "Hvor kommer De fra?" "Jeg kommer fra Operaakademiet og dets elever og skal ønske Dem tillykke." Reumert takkede mange gange. Han kendte mig næppe. Jeg erindrer dog at have set ham til eksamen flere gange. En anden gang var han inviteret til en fælles fest eller juleafslutning for Skuespilskolens og Operaakademiet, og han mødte op i det fineste puds. Jeg var også med i hans sidste forestilling som Chr. IV i *Elverhøj*.

Ved jubilæer var der tradition for, at man mødte op for at fejre jubilaren. Ved fejringen af Ebbe Rodes 85 års fødselsdag var Jarl Friis Mikkelsen konferencier ved festen efter forestillingen. Han siger til Rode: "De er jo Danmarks morsomste mand, hr. Rode." Og denne svarer: "Hvad så med Bent Stuckert?" Det var også Rode, der lancerede følgende replik efter teatrets ombygning i 1985: "Det er det første kontorhus med eget teater." Efter ombygningen stod alle sale i hvidt, og da den tyske instruktør Neugebauer kom og skulle instruere *Wozzeck*, sagde han: "Aber das ist doch ein Sanatorium!!"

Om John Price, der også instruerede opera, har jeg hørt følgende sagt af en gam-

Ligesom flere af mine kolleger fik jeg ridderkorset, som vi bl.a. bar ved koncerter, når kongehuset var til stede. Privateje.

mel kollega, der lever endnu (Anne Sophie Olsen): "John har ingen kultur, men han ved, hvordan den skal se ud." Som man kan se, er slagfærdighed helt uundværlig på et teater.

Ikke bare opera

Efter i 1971 at have vundet Foreningen Nordens sangkonkurrence i Danmark foregik min debutkoncert i 1972 såvel i Roskilde som i København på konservatoriet. Repertoiret var forsvarligt gennemprøvet hos min sanglærer på konservatoriet docent Anne

Marie Mortensen og hos Aksel Schiøtz, som jeg fik som lærer på dette tidspunkt. Sidstnævnte gav mig mange timer og nåede at fremelske noget, som jeg livet igennem også har kunnet bygge videre på, når det gjaldt danske sange. Senere blev jeg meget glad for min nye lærer Vagn Thordal.

Efter debuten forventede jeg at blive engageret af alle musikforeninger, men sådan gik det ikke. Klaveret var og blev mit første instrument, indtil jeg i 1973-1974 begyndte på guitarspillet. Datidens store mandolinspiller Kurt Jensen, der spillede på teatret, når der var brug for en guitar solo, hjalp mig til et godt spansk håndbygget instrument. Fra 1975 optrådte jeg med eget guitarakkompagnement, og jeg husker endnu den første optræden på Sankt Annæ Gymnasium ved et forældre-/elevarrangement på skolen. Jeg var mestendels selvlært, og det varede ikke længe, inden jeg havde et stort program af viser og sange. Nu blev der brug for mig, hvis jeg kunne få fri på teatret.

Pladeindspilninger og koncerter

I samspillet med et par gode venner fra Det Kgl. Kapel kom forslaget fra den ene, fløjtenisten og indehaver af et grammofonpladeselskab Eyvind Rafn, om jeg ikke skulle indspille en lp-plade. Det skete kort tid efter i studiet i rokklubben Kvik på Københavns havnefront. Det tog blot fire timer, så var pladen i hus, men vi havde selvfølgelig øvet os forinden, og repertoiret var det, som jeg havde beskæftiget mig med i et års tid. Alle arrangementer og enkelte melodier skrev jeg selv for min foretrukne besætning guitar, violin, fløjte og kontrabas. Musikerne Per Walther, Eyvind Rafn og Johan Poulsen

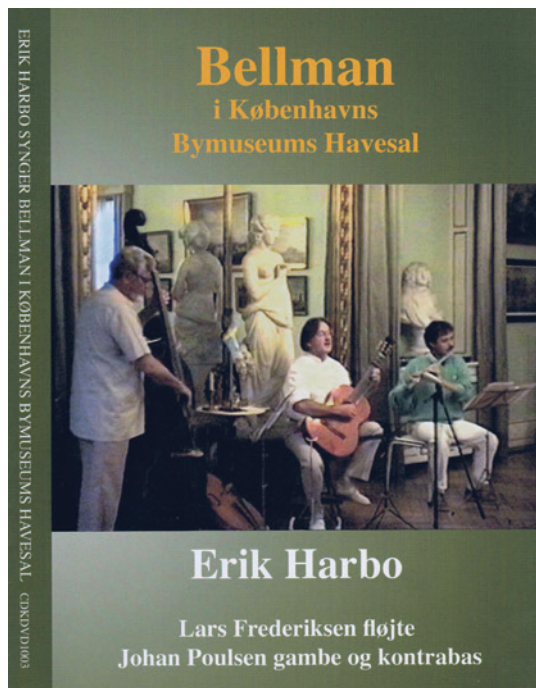
var alle med også på de fleste af mine følgende lp'er.

Dengang gav sådan en plade med danske sange og viser rigtig megen genlyd. Der var anmeldelser i de fleste aviser (det sker ikke i dag), og de var gode. *Trubaduren* blev jeg kaldt, og det er jo en fristende titel at rende rundt med som tenor. I et musiktidsskrift blev jeg sammenlignet med Aksel Schiøtz, så det gav selvfølgelig appetit på at lave flere plader. – I løbet af de næste 14 år blev det til endnu otte lp'er, hvoraf ikke mindst pladerne med Jeppe Aakjærs, Blichers og Bellmans tekster havde min allerstørste interesse.

Repertoiret var især danske sange af vore allerbedste digtere og komponister. Jeg holdt koncerter både med og uden hjælp af musikerne fra kapellet. Det drejede sig bl.a. om Tivolis Koncertsal, hvor jeg blev indbudt

En af mine mange udgivelser på cd. Erik Harbo synger viser, 2012.

En koncert med vores lille Bellman-trio i Københavns Bymuseums Havesal udkom på dvd i 2012.

seks år i træk, og det var vel noget af det mest festlige, man kunne tænke sig. Samtidig var der bud fra hele landet, ikke mindst ved en række arrangementer i det fri, som f. eks. Rebildfesten, festerne på Jenle samt en række Foreningen Norden-arrangementer og De danske årsfester i Sydslesvig. Dertil kom mange rejser til udlandet både med opera og koncerter, men også to turneer til USA.

I 1980 i 50-året for digterens død udkom *Erik Harbo synger Jeppe Aakjær*, og denne beskæftigelse gennem et langt liv med den store digter kulminerede, da jeg i 2016 skrev en bog om ham. I 1981 hed lp'en *Du danske*

sommer, og den indeholdt alle de dejlige sange, som danske digtere har skrevet om vores bedste årstid. I 1982 blev det i 200-året for Steen Steensen Blichers fødsel til lp'en *Kær est du fødeland*, og 1983 hele to plader *Den signede dag* og *Velkommen igen Guds engle små* i samarbejde med KFUMs sangere i anledning af Grundtvigs 200-årsdag.

I 1985 indspillede jeg *En lærke letted* og fejrede dermed 40-året for Danmarks befrielse, og denne interesse førte mig til den danske kirke i London den 4. maj til den lokale fejring af samme begivenhed. I 1988 på opfordring af landsorganisationen Dyrenes Dag blev det til en lp med samme navn og endelig i 1990 efter mere end 20 års beskæftigelse med svenskernes nationaldigter cd'en *Bellman om kroer, kvinder og Karons båd*.

Alle disse udgivelser fik fine anmeldelser fulgt op af en lang række musikalske arrangementer på Det Kongelige Teater og også rundt om i landet. Dertil kom de mange cd-udgivelser af operaer, som jeg i disse år deltog i: *Lulu - Boris - Siddharta - Ungdom og Galskab - Prinsesse Dajli - Amalie* og dvd'en *La Boheme* fra 2008.

Optagelser fra disse lp'er sammen med mange nye optagelser dannede fra 2011 grundlaget for fem genudgivelser på cd de næste to år: *Erik Harbo synger danske sange* og *Erik Harbo synger viser*. Derefter fulgte *Erik Harbo synger Jeppe Aakjær* og i 2013 i samarbejde med Blicher-Selskabet og Blicher-egnens Museum *Erik Harbo synger Blicher*. Året før kom dvd'en *Erik Harbo synger Bellman i Københavns Bymuseums Havesal* i samarbejde med Selskabet Bellman i Danmark.

Det blev til et samarbejde med utallige

organister, pianister og orkestermusikere i forbindelse med de mere end 1700 operaforestillinger og mere end 2000 koncerter og arrangementer, jeg har deltaget i.

Fra den allerførste tid var min akkompagnatør og positive kritiker min kone, organist og pianist Bente Harbo. Et samarbejde, der stadig er fortsat. Med hendes fremragende øre for sprog har hun været mig en uvurderlig hjælp gennem alle årene.

I mange år arbejdede jeg sammen med bassisten Johan Poulsen og fløjtenisten Lars Frederiksen. De var også med til koncerter og lp-indspilninger. Lars og jeg mødtes mange gange i det hedengangne Galleri Sct. Agnes i Roskilde. Drivkraften og ildsjælen var galleriejer Valborg Nørby, for hvem jeg i mange år ledede en række eftermiddage med viser og sange i det gamle bageri. Her var altid stuvende fuldt. Jeg har stor grund til at sige tak til alle disse musikere, hvoraf mange blev mine venner.

Blandt mine foretrukne pianister i de unge år var Ejvind Møller, som jeg lavede en række radiooptagelser med, og professor Friedrich Gürtler, der på vidunderlig vis akkompagnerede mig ved mine to debutkoncerter i København og Roskilde. Et godt bekendtskab med komponisten Otto Mortensen via konservatoriet blev det også til, og det er med stor glæde, at jeg gennem årene har sunget rigtig mange af hans sange. Et bekendtskab i Lüneburg med cembalisten og pianisten Elfriede Otto blev en meget stor oplevelse og førte mange koncerter med sig. I 2017 fik jeg udgivet endnu en cd med ældre musik, hvor hun medvirkede (Erik Harbo *A Voice V*).

Operainstruktør

I årene 1994-1998 var jeg instruktør på en række operaforestillinger med Roskilde Kammer Opera. Vi havde professionelle sangere og musikere fra Det Kongelige Teater og spillede i den flotte sal på Hotel Prindsen. Vi spillede *La Serva Padrona* af Pergolesi, *Pimpinone* af Telemann og *Apothekeren* af Haydn. I *La Serva* sang den herlige sopran Lise Lotte Nielsen rollen som Serpina. Selv udførte jeg den stumme rolle som tjeneren. Disse operaer opførte vi også på Hofteatret i København. Jeg ville gerne have fortsat denne virksomhed og afleverede i årene efter 1996 tre forslag til Det Kongelige Teater i København sammen med scenografen Henrik Bloch. Det drejede sig om Kuhlaus *Lulu*, Hornemanns *Aladdin* og F.L.Æ. Kunzens *Holger Danske*. Henvendelsen var desværre forgæves, trods et stort arbejde både med scenografi og ikke mindst med redigering og forkortelser af librettoen. Det sidste kunne vor udenlandske chef ikke vurdere. På Den kongelige Opera har det i de sidste 20 år ikke været nemt for danske sangere at få lov til at forsøge sig, selvom det var på den måde, man tidligere udviklede instruktører.

Knud Hegermann-Lindencrones båndsamling og Udgiverselskabet

Ansættelsen på Det Kongelige Teater bragte mig desuden i forbindelse med Knud Hegermann-Lindencrone fra 1988. Derved kom jeg til sammen med bl.a. bibliotekar Marianne Hallar og andre ansatte på teatret at deltage i arbejdet med at sikre for offentligheden den unikke samling af forestillinger, som han og hans assistenter havde

Igennem mere end 40 år har Bente og jeg givet koncerter sammen, 1993. Privateje.

optaget i årene 1948-1988 med tilladelse fra teatret og fra kunstnerne. Samlingen blev anbragt på teatret med kopier på Statsbiblioteket i Aarhus.

Jeg blev efter opfordring formand for Udgiverselskabet Hegermann-Lindencrone, og siden 1998, hvor Den Kongelige Skueplads fejrede sit 250 års jubilæum, har min kollega Uffe Henriksen og jeg udgivet 30 produktioner med uddrag af eller med hele forestillinger fra Det Kongelige Teaters repertoire – skuespil, operaer og solo-cd'er fra dette arkiv.

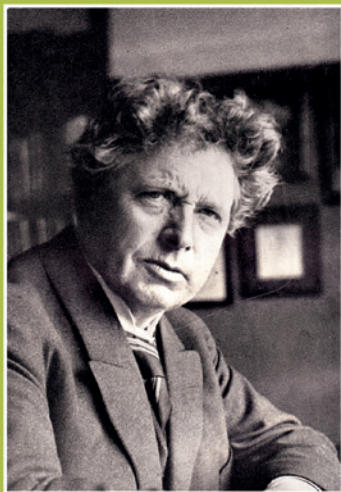
Det har medført et større teaterhistorisk skrivearbejde i forbindelse med dokumentationen af disse optagelser samt et ikke min-

dre båndaflytningsarbejde og sikring af tilsagn fra de medvirkende. De medfølgende booklets er ofte på 28 sider. Dette arbejde medfører også kronikker og foredrag i samme forbindelse. I 2013 udkom tre cd'er: Lauritz Melchior (3cd), *Rigoletto* med Nicolai Gedda (2cd) og Heibergs *Nei*.

Forfatter og foredragsholder

Min musikinteresse gjorde dog ikke interessen for litteratur mindre. De mange koncerter, kirkekoncerter samt koncerter med danske sange og viser allerede fra 1970, satte atter gang i systematiske litterære studier og gav også anledning til en lang række foredrag om danske digtere. Jeg krydrede fore-

Sådan var Jeppe Aakjær - også

**Erik
Harbo**

Indlagt:

CD
Erik Harbo
synger
Aakjær
33 viser og
sange
og
DVD
En
sommerdag
på Jenle

150 år: 1866-2016

Foruden Blicher har jeg beskæftiget mig meget med Aakjær, 2016.

dragene med sang, en kombination, der faldt i god jord, og som jeg var ene om. Udgivelsen af lp'erne med sange af danske digtere nødvendiggjorde stor research i dansk poesi, en fornøjelse, som enhver burde unde sig selv. Det blev til foredrag om literære og musikalske emner over hele landet på folkeuniversitetet, i oplysningsforbundene og lignende kredse, men også til kronikker og radioudsendelser om Kaj Munk, Jeppe Aakjær, Steen Steensen Blicher m.fl.

I oktober måned 2016 udgav jeg bogen *Sådan var Aakjær – også* med et stort afsnit om Aakjærs arbejde for Blicher og hans liv.

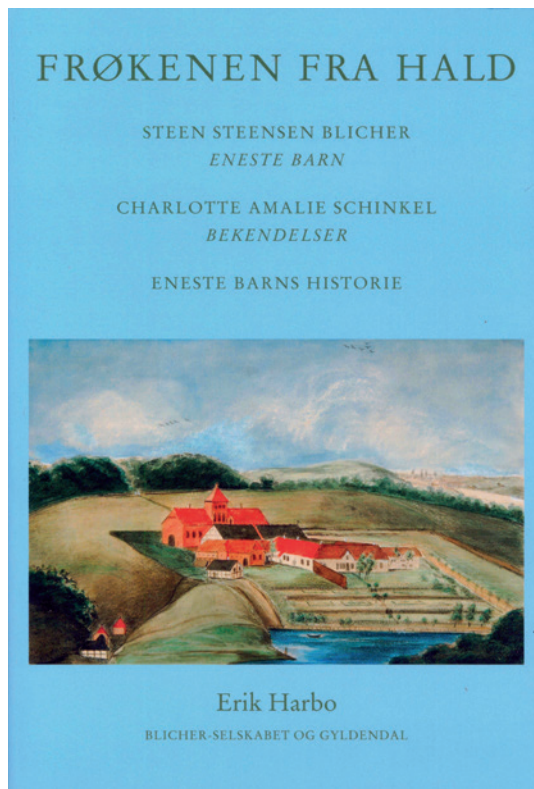
I en række kapitler skildres Aakjærs liv og hans fremragende digte og sange, sange, som jeg har sunget tilbage fra min barndom. Desuden er der en skildring af Aakjærs datter Solvejg, som jeg besøgte mange gange, når jeg sang på Jenle. Med bogen fulgte en dvd med TV-Vests optagelser fra Jenle og en cd med mine Aakjærsange.

Formand for Blicher-Selskabet

Det var dog Steen Steensen Blicher, der havde interesseret mig mest fra det første kig på bøgerne i min fars reol, bl.a. *E Bindstouw* fra 1882 med Carl Thomsens tegninger, anskaffet af min bedstefar omkring udgivelsestidspunktet. Samme bedstefar Jens Peter Harbo var lærer, forfatter og slægtsforsker, et job, der ofte tilfaldt den lokale skolelærer. Hans bevarede arkivalier

Jeg besøgte Aakjærs datter Solvejg Bjerre flere gange og boede på Jenle. Vi blev gode venner. Privateje.

Min anden bog om Blicher *Frøkenen fra Hald* udkom i 2008 på Gyldendal. Den fik gode anmeldelser.

satte mig tidligt i gang med studier i gamle papirer, herunder også Blichers.

Fra 1989 overtog jeg posten som formand for det agtværdige Blicher-Selskab, der på dette tidspunkt allerede havde haft et årelangt samarbejde med bl.a. Gyldendal, og siden 1994 har jeg redigeret *Blichernoter*, selskabets medlemsblad.

Især om Blicher har jeg skrevet flere bøger: *St. St. Blicher og Himmelbjerg* – Himmelbjergfesternes historie i forbindelse med

fejringen af 150-året for Grundloven 1999 og *Frøkenen fra Hald* 2008. Sidstnævnte, der handler om Blichers barndomsveninde og halvkusine Charlotte Amalie Schinkel, kunne bringe Charlottes aldrig trykte ungdomserindring og en lang række breve, som et venligt medlem af Charlottes familie gav mig lov til at benytte.

To helt specielle opgaver havde min store interesse: finansieringen og tilrettelæggelsen af bogudgivelser af Blichers noveller på engelsk og tysk. *The Diary of a Parish Clerk*, syv Blichernoveller oversat af Paula Hostrup Jensen til engelsk udgivet i 1996, og *Der Himmelberg*, 12 noveller i tysk oversættelse ved Walter og Inger Methlagl i 2007. I begge tilfælde sad jeg med ved bordet i hundredvis af timer, hvor vi drøftede den helt rette form på oversættelserne. To omfattende plancheudstillinger i Danmark og i England/USA så dagens lys i et fint samarbejde med danske lektorer rundt om i verden med samtidige besøg i London, Edinburgh, Tyskland og Østrig.

Ellers er det blevet til 29 års udgivervirksomhed især for Blicher-Selskabet med en udgivelse hvert år af bøger, der bl.a. har haft betydning for Blicherforskningen. I 2013 Blichers sidste digtsamling *De danske Træer*, hvor jeg sammen med min kone Bente Harbo skrev den meget fyldige ledsagetekst, ligesom jeg fotograferede alle billeder i bogen. Foto og film har alle dage været min store hobby. Sidste år kom så bogen *Rejselyst*, der skildrer den rejsende Blicher.

Som formand for Blicher-Selskabet har jeg igangsat fejringen af digteren med otte arrangementer i anledning af, at han i 2018 er blevet udnævnt til årets klassiker. Det gav anledning til redigeringen af en 300 sider

lang bog *Ak! Hvor forandret og 17 andre noveller*, der er udkommet den 18. september 2018.

Til sidst

Efter min kones og min pensionering har vi fortsat med mange rejser til udlandet. Italien er det foretrukne land, og vi har selvfølgelig dyrket meget italiensk musik. Det gælder operalitteraturen med de store mestre Verdi og Puccini, men også de dejlige italienske sange.

Her blev der ikke plads til at skrive om vort sommerhus ved Hårbølle Strand på Møn, hvor vi har tilbragt så mange somre, når vi ikke var i Roskilde. Her har min kone Bente gennem årene fået indrettet en ene-

stående have, fyldt med især de dejligste roser.

For en kunstner er det publikum, der er det vigtigste, så jeg har altid sagt: "Jeg håber, at I har moret jer og følt jer underholdt" – men et godt familieliv er heller ikke at kimse af. Og det har Bente og jeg med vore tre børn.

Erik Harbo, operasanger. Havelodden 64, DK-4000 Roskilde. Tlf: 0045 46373920. Mail: erik.harbo@mail.dk. www.erikharbo.dk. Formand for Blicher-Selskabet. www.blicherselskabet.dk og for Udgiverselskabet Hegermann-Lindencrone. Har udgivet bøger og artikler om Blicher og andre forfattere samt om musik – 9 lp'er, 6 cd'er og en dvd med egne optagelser samt medvirket på en lang række opera-cd'er. Har stadig en aktiv foredrags- og koncertvirksomhed.

Bente og jeg på en vore seneste ferier på Ischia, 2017. Privateje.